

TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISHDA O'QUVCHILARDA KASBIY- PSIXOLOGIK KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH

Mamadaliyeva Xayriniso Raxmatjon qizi

Qo'qon DU Texnologik ta'lim yo'nalishi I-bosqich talabasi

E-mail: mamadaliyevahayrinsohon@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada texnologiya fanini o'qitish jarayonida o'quvchilarda kasbiy-psixologik kompetensiyalarni shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Shaxsning kasbiy shakllanishida psixologik tayyorgarlik, kasbiy motivatsiya, innovatsion faoliyatga yo'naltirilgan o'qitish va kompetensiyaviy yondashuvning o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Texnologiya fanining o'quvchilarni mehnat jarayoniga tayyorlashdagi roli, o'quvchilarning psixologik barqarorligi va kasbiy o'zini anglash jarayonidagi o'qituvchi faoliyatining o'rni ochib berilgan. Maqolada ta'limda raqamli va innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning psixologik tayyorgarligini oshirish usullari ham asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: texnologiya fani, kompetensiya, psixologik tayyorgarlik, kasbiy yo'nalish, motivatsiya, innovatsion ta'lim, raqamli texnologiyalar, shaxsiy rivojlanish, kasbiy kompetensiyalar.

Kirish. Bugungi globallashtirish jarayonida ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri — bu o'quvchilarni nafaqat bilim bilan qurollantirish, balki ularning kasbiy, ijodiy va psixologik jihatdan tayyor shaxslar bo'lib shakllanishiga erishishdir. Ayniqsa, texnologiya fani o'quvchilarni amaliy faoliyatga, ishlab chiqarish jarayonlariga, mehnat madaniyatiga, texnik tafakkurga va kasbiy yo'nalishga tayyorlashda asosiy o'rin tutadi.

Zamonaviy o'quvchi nafaqat texnik vositalardan foydalanishni bilishi, balki o'z faoliyatini ongli, mas'uliyatli va psixologik jihatdan barqaror tarzda tashkil etishni ham o'rganishi kerak. Shu bois, texnologiya fanini o'qitish jarayonida kasbiy-psixologik kompetensiyalarni shakllantirish dolzarb pedagogik masalalardan biridir.

O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi" hamda "Milliy o'quv dasturi"da o'quvchilarda mustaqil fikrlash, kasbiy yo'nalish, raqamli savodxonlik, ijodkorlik va mas'uliyatni shakllantirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Bu talablar o'z navbatida o'quvchilarda psixologik tayyorgarlik va kasbiy kompetensiyani birlashtiruvchi yondashuvni talab etadi.

Kasbiy-psixologik kompetensiya — bu shaxsning o'z kasbiy faoliyatiga nisbatan ijobiy munosabati, o'zini kasbda ko'rish, mehnat jarayonlariga psixologik tayyorgarlik darajasi, o'zini rivojlantirishga bo'lgan ichki motivatsiyasi va kommunikativ ko'nikmalar majmuidir. Texnologiya fanining o'qitish jarayoni aynan shu jihatlarni rivojlantirishga qaratilishi kerak.

Muhokama. Kasbiy-psixologik kompetensiya deganda shaxsning o‘z kasbiga nisbatan ongli tanlovi, o‘z qobiliyatlarini baholay olishi, kasb tanlashdagi psixologik tayyorgarligi va mehnat faoliyatiga ijobiy munosabatni shakllantirish qobiliyati tushuniladi. Bu kompetensiya shaxsning intellektual, emotsional, motivatsion va ijtimoiy omillarini o‘z ichiga oladi.

Psixologik nuqtai nazardan, kasbiy-psixologik tayyorlik o‘quvchining o‘ziga ishonchi, mustaqil qaror qabul qila olishi, jamoada ishlash, stressga bardoshlilik va kasbiy maqsadlarni to‘g‘ri belgilay olish qobiliyati bilan belgilanadi. Bunday fazilatlarni o‘quvchi texnologiya mashg‘ulotlarida, ayniqsa amaliy loyihalar, konstruktorlik ishlar, ishlab chiqarish simulyatsiyalari orqali egallaydi.

Texnologiya fani boshqa fanlardan farqli ravishda o‘quvchilarga faqat nazariy bilim emas, balki mehnat madaniyati, kasbiy fikrlash, texnik tafakkur va ijodiy yondashuvni ham o‘rgatadi. Dars jarayonida o‘quvchi o‘z qo‘li bilan yangi narsa yaratish, texnik yechim topish, modellashtirish, loyihalash orqali o‘zini namoyon etadi. Bu jarayon psixologik jihatdan o‘quvchini “men bajara olaman” degan ishonch hissi bilan mustahkamlaydi.

O‘quvchilar o‘z faoliyatlari davomida xatolardan o‘rganish, sabr-toqat, jamoaviy mas’uliyat va natijaga erishish uchun kuch sarflash kabi psixologik fazilatlarni egallaydilar. Shu ma’noda texnologiya fani o‘quvchilarni kasbiy va psixologik jihatdan hayotga tayyorlovchi muhim fanlardan biridir.

O‘quvchilarda kasbiy-psixologik tayyorlikni shakllantirish bosqichma-bosqich amalga oshiriladi:

Axborot bosqichi – o‘quvchilarga turli kasblar, texnologik yo‘nalishlar va ularning mehnat bozori talablariga mosligi haqida ma’lumot beriladi.

Motivatsion bosqich – o‘quvchilarda kasbga qiziqish, o‘z kasbiy maqsadini aniqlash istagi kuchaytiriladi.

Amaliy bosqich – o‘quvchilar kasbiy faoliyat elementlarini amaliy mashg‘ulotlar orqali o‘zlashtiradilar.

Refleksiv bosqich – o‘quvchi o‘z qobiliyatlarini tahlil qiladi, kasbiy yo‘nalishini aniqlaydi va shaxsiy rivojlanish rejasini belgilaydi.

Bu bosqichlarning har birida o‘qituvchi psixologik qo‘llab-quvvatlash, individual yondashuv va rag‘batlantirish usullarini qo‘llashi zarur.

Bugungi kunda raqamli ta’lim muhiti o‘quvchilar psixologik tayyorgarligini kuchaytirishda muhim vositadir. Masalan, virtual laboratoriyalar, 3D-modellashtirish, robototexnika, dasturlash muhitlari (Arduino, Tinkercad, Scratch, Blender) orqali o‘quvchilar o‘z loyihalarini yaratib, natijani ko‘rish imkoniga ega bo‘ladilar. Bu jarayon ularning o‘ziga ishonchini, psixologik barqarorligini va kasbiy motivatsiyasini kuchaytiradi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar yordamida amalga oshiriladigan o‘quv loyihalari o‘quvchilarda ijodiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Raqamli texnologiyalar o‘quvchilarda shaxsiy javobgarlikni, muammoni tahlil qilish va yechim topish qobiliyatini mustahkamlaydi. Bu esa o‘z navbatida kasbiy-psixologik tayyorlikni yangi bosqichga olib chiqadi.

O‘quvchilarni kasbiy-psixologik jihatdan tayyorlashda o‘qituvchi shunchaki bilim beruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi, psixolog, motivator rolini bajaradi.

O'qituvchi o'quvchining individual xususiyatlarini bilib, unga mos o'qitish strategiyasini tanlasa, natija samarali bo'ladi. Masalan, ba'zi o'quvchilar amaliy faoliyatga qiziqadi, boshqalari esa dizayn, texnik chizmachilik yoki dasturlashga moyil bo'ladi. O'qituvchi bu farqlarni inobatga olib, har bir o'quvchi uchun ijobiy psixologik muhit yaratishi lozim. Shuningdek, o'qituvchi o'quvchilarda ijobiy motivatsiya, o'ziga ishonch, muvaffaqiyat hissini shakllantiruvchi usullardan foydalanishi kerak. Rag'bat, baholash, muvaffaqiyatni tan olish — bularning barchasi psixologik barqarorlikni oshiradi. Kasbiy-psixologik kompetensiyalarni shakllantirish uchun darslar kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilishi lozim. Ya'ni, darsning markazida o'quvchi faoliyati, mustaqil fikrlash, muammoni hal etish, jamoaviy ish turgan bo'lishi kerak.

Quyidagi metodlar bu jarayonda samarali:

Loyihaviy o'qitish – o'quvchi mustaqil loyiha ishlab chiqadi, bu esa uning kasbiy yo'nalishini aniqlashga yordam beradi.

Muammoli o'qitish – o'quvchi muayyan ishlab chiqarish yoki texnik muammoni hal qiladi.

Interfaol metodlar – “Aqliy hujum”, “Debat”, “Rol o'ynash”, “Kasbiy yo'nalish testi” kabi usullar orqali o'quvchi o'z imkoniyatlarini sinab ko'radi.

Shu tarzda o'quvchi o'z qiziqishlari, qobiliyatlari va psixologik tayyorligini aniqlaydi, kasb tanlash jarayoni ongli ravishda kechadi.

Kasbiy-psixologik kompetensiyaning eng muhim elementi — bu psixologik barqarorlikdir. O'quvchi kelajakda duch keladigan kasbiy muammolarni yengish uchun stressga bardoshli, o'zini boshqara oladigan shaxs bo'lishi kerak.

Texnologiya darslarida yuzaga keladigan muammoli vaziyatlar (xatolik, texnik nosozlik, loyiha natijasining chiqmasligi) o'quvchiga sabr, izlanish, muammoni hal qilish, emotsiyalarni boshqarish qobiliyatini o'rgatadi. Bu esa shaxsning ruhiy tayyorligini kuchaytiradi.

O'quvchilarni texnologiya faniga jalb etish orqali ularda o'z qobiliyatini anglash, o'z kasbini ongli tanlash, o'z mehnatini qadrlash kabi hislar shakllanadi. Bu jarayon ularning shaxsiy o'sishida muhim bosqich hisoblanadi.

Texnologiya mashg'ulotlarida o'quvchilar o'z qiziqishlariga mos faoliyat turini tanlash imkoniga ega bo'ladi. Bu jarayon psixologik jihatdan ularni o'z hayot yo'lini ongli ravishda tanlashga tayyorlaydi.

Xulosa. Texnologiya fanini o'qitishda o'quvchilarda kasbiy-psixologik kompetensiyalarni shakllantirish — bu shunchaki texnik ko'nikma berish emas, balki o'quvchining shaxsiy, psixologik va kasbiy rivojlanishiga yo'naltirilgan murakkab pedagogik jarayondir. Ushbu jarayon o'quvchining o'ziga ishonchi, kasb tanlashdagi mustaqilligi, mehnatsevarligi, ijodiy yondashuvi, jamoaviy hamkorlik qobiliyati, muammoli vaziyatlarga bardoshlilik kabi fazilatlarini shakllantiradi. O'qituvchi bu jarayonning bosh ishtirokchisi sifatida o'quvchilarning individual psixologik xususiyatlarini bilishi, motivatsiyani shakllantiruvchi usullardan foydalanishi, innovatsion va raqamli texnologiyalarni ta'limga integratsiya qilishi zarur. Kasbiy-psixologik tayyorlikka ega o'quvchi kelajakda mehnat bozoriga tez moslashadi, o'z kasbini sevadi va ijodiy yondashadi. Shu bois texnologiya fanining mazmuni faqat

mehnat ko'nikmasi emas, balki shaxsning psixologik barkamolligini ta'minlashga ham qaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sobirovna, U. M., & Sharifjon, P. O. (2023). Choosing Organizational Forms of Education in the Effective Organization of Technology Courses. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2(2), 77-81.
2. Sobirovna, U. M. (2023). O'QUVCHILARNI TEXNOLOGIYA FANINI O'ZLASHTIRISHGA PSIXOLOGIK TAYYORLASH. *Ustozlar uchun*, 16(1), 392-399.
3. Sobirovna, U. M. (2023). MAXSUS TA'LIMGA EHTIYOJI BO'LGAN BOLALAR UCHUN TA'LIMNING INTEGRATSIYALASHUVI. In *Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences* (Vol. 2, No. 4, pp. 14-19).
4. Sobirovna, U. M. (2022). INTERACTIVE LEARNING METHODS USED IN THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY COURSES. *Open Access Repository*, 9(11), 106-113.
5. SOBIROVNA, U. (2021). Modernization of the content, methods and tools of technologies in the organization of modern education.
6. Sobirovna, U. M. (2023). Technology As a Factor of Educational Education In Special Schools. *Journal of Creativity in Art and Design*, 1(1), 4-7.
7. Sobirovna, U. M. (2023). PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS OF SPECIAL BOARDING SCHOOLS. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036*, 12(10), 62-67.
8. Усмонова, М. (2022). Imkoniyati cheklangan bolalarni o'qitishda texnologiya fanining dolzarbligi. *Современные тенденции инновационного развития науки и образования в глобальном мире*, 1(4).
9. Sobirovna, U. M. (2022). USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN INCREASING THE EFFICIENCY OF TECHNOLOGY LESSONS. *Open Access Repository*, 9(11), 114-119.
10. Sobirovna, U. M. (2023). TEACHING OF TECHNOLOGY IN SPECIAL BOARDING SCHOOLS. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036*, 12(10), 48-54.
11. Sobirovna, U. M. (2022). Improving the educational system for children with disabilities. *The Peerian Journal*, 4, 20-22.
12. Sobirovna, U. M. (2022). TEXNOLOGIYA FANI MASHG'ULOTLARINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARI ASARLARIDAN FOYDALANISH. *World scientific research journal*, 9(1), 220-224.
13. Sobirovna, U. M. (2024). PROVIDING INFORMATION ABOUT TEXTILES AND ITS HISTORY IN TECHNOLOGY CLASSES. *World of Medicine: Journal of Biomedical Sciences*, 1, 28-32.
14. Sobirovna, U. M. (2022). DIDACTIC PRINCIPLES OF EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY LESSONS.

15. Sobirovna, U. M. (2022). MODERN APPROACHES TO EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY LESSONS.

16. Sobirovna, U. M. (2024). USE OF SMART TECHNOLOGY IN EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY COURSES. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(3), 618-622.